

# LỘC LỰA GẦN ... XA

TRÍ TƯỞNG TƯỢNG ...

BẠN CÒN NỮA KHÔNG \*

Hà Huy Khoái

## 1. Trí tưởng tượng và sáng tạo toán học

Hilbert là một trong những nhà toán học vĩ đại nhất của mọi thời đại. Trong những giai thoại về ông, người ta thường hay nhắc đến mẩu chuyện sau đây. Có lần, người ta bàn tán về một nhà toán học thôi không làm toán nữa, mà đã trở thành tiểu thuyết gia. Hilbert nói: “Anh ta chọn đúng ngành đấy chứ, vì khả năng tưởng tượng của anh ta chưa đủ để làm toán, nhưng viết tiểu thuyết thì được!”.



Chắc không ai nghĩ rằng Hilbert coi thường các nhà văn, chỉ có điều ông muốn nhấn mạnh vai trò của tưởng tượng trong sáng tạo toán học. Nhưng có thật là để sáng tạo trong toán học, người ta cần nhiều trí tưởng tượng đến thế hay không? Bởi vì, đối với nhiều người, “toán học rõ ràng như  $2 + 2 = 4$ ”. Vậy mà có một nhà thơ nổi tiếng Maiacovski lại không nghĩ như thế. Ông đã nói rất đúng về toán học: “Người đầu tiên phát hiện ra  $2 + 2 = 4$  là một nhà toán học vĩ đại, cho dù anh ta tìm ra chân lý đó bằng cách cộng hai que diêm với hai que diêm để được bốn que diêm. Còn người thứ hai lấy hai cái đầu tàu hỏa cộng hai cái đầu tàu hỏa để được bốn cái đầu tàu hỏa thì không còn là nhà toán học nữa!”. Không phải ai cũng biết cách thoát khỏi “que diêm”, để tìm ra chân lý đơn giản “ $2 + 2 = 4$ ”. Và khi đã thoát ra khỏi các que diêm của đời thường người ta đi đến sáng tạo toán học, và từ đó, có thể quay lại với đời thường. Khi đã tìm ra chân lý toán học đơn giản đó thì không chỉ cộng hai cái đầu tàu hỏa với hai cái đầu tàu hỏa, mà có cộng ... hai ngôi sao với hai ngôi sao thì cũng thế mà thôi! Sự tưởng tượng đưa con người đến với bản chất của sự vật, chứ không phải là xa rời nó. Điều này đúng với tất cả mọi ngành, và lại càng đúng với toán học.

## 2. Người ta đã làm thế nào để ... giết chết tưởng tượng

Để trở thành người sáng tạo, tức là làm được cái đó đầu tiên, người ta không tránh khỏi phải “gàn” một chút! Nếu không gàn, thì làm sao có cách nghĩ ít nhiều khác người được? Vậy nên các nhà toán học hay được gán cho chữ “gàn”. Các nhà thơ cũng thế, mà có lẽ những người làm khoa học, nghệ thuật đều như thế. Anh gàn không thích nhắc lại những điều đã có người nói, thích nói khác, thậm chí nói ngược. Dĩ nhiên, không phải anh gàn nào

\* Tạp chí “Tia Sáng”, số xuân nhâm ngo – tháng 2/2002, trang 40

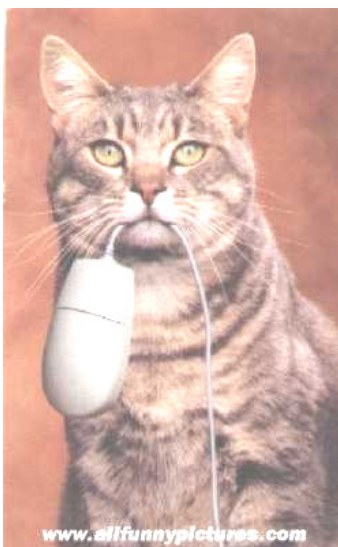
cũng trở thành nhà khoa học. Có đến chín mươi chín phần trăm câu nói khác người là gần thật! Nhưng rất có thể, một phần trăm còn lại chứa đựng cái gì đó mới mẻ, bản chất, mà những người khác vì đã quá quen cách nghĩ cũ nên chưa phát hiện ra? Cũng như hàng thế kỷ, người ta quen nghĩ hai đường thẳng song song thì không bao giờ gặp nhau, nên đã không phát hiện ra hình học phi Euclid. Và việc đó phải dành lại cho hai người có cách nghĩ khác hẳn là Bolyai và Lobachevski. Nói cho cùng, mỗi con người đóng góp vào cho sự phong phú của xã hội ở cái khác người của mình, chứ đâu phải ở chỗ giống với những người khác?

Vậy mà hình như không ai muốn khác người! Đến như cái xe Dream, nếu có đi mua thì anh cũng chọn cái màu mận chín, mặc dù nhà sản xuất đã nghĩ ra đủ các loại màu. Phụ nữ ở các nước khác thường thích mặc những kiểu quần áo mà người khác không có. Vậy nên trong cửa hàng, đôi khi người ta phải ghi là “chỉ có bộ duy nhất” để bán giá cho cao. Ở ta thì khác, chị em trong cơ quan hay rủ nhau cùng mua, cùng mặc một kiểu áo nào đó được cho là đẹp. Đôi khi, tôi cứ gàn gàn thử tìm nguyên nhân của sự khác nhau đó. Khó quá, nhưng phải chăng là có những lý do sau.

Nước ta không mấy khi được yên. Hết chống phong kiến Trung Hoa, lại sang đánh Pháp, đuổi Nhật, rồi chiến tranh chống Mỹ. Mà người thời loạn thì thường phải lẩn vào đám đông mới an toàn được. Giỏi quá chết. Lâu dần thành tâm lý khác, không muốn “chơi trội”. Nhưng cứ cố làm cho giống tạo, làm như vậy, để sống cho làm người sáng tạo thì khó.

Một lẽ nữa, ngẫm ra thì hình của ta cũng giết dần trí tưởng tốt tức là một lớp học đều rằm cứ nhất thiết là phải giơ tay bên phải. Chưa cần chú ý nội tay cho đúng đã. Và dù có say mấy khi chợt nghĩ ra cái gì đó được phép quên cách giơ tay!

biểu cũng phải đúng mẫu rồi. Đến cả việc rất cần sáng tạo như là hát, biểu diễn mà hàng chục năm nay, trong Nam, ngoài Bắc, ở đâu cũng giống nhau: hễ cứ hát “Đêm qua em mơ gặp Bác Hồ” là y như rằng em bé nghiêng đầu, tay áp má! Cô giáo được học như thế, rồi cũng dạy học trò y như thế. Thành ra, để trở thành một học sinh ngoan, học sinh giỏi, đứa trẻ phải tự giết dần trong chúng trí tưởng tượng và khả năng làm cái gì đó khác người, cũng tức là khả năng sáng tạo. Đó là chưa nói đến việc để vào được đại học, học sinh còn phải trải qua các lò luyện thi. Mà ai cũng biết, các lò luyện đó nhằm mục đích luyện trăm người thành trăm thỏi thép giống nhau, vừa đủ lọt qua cái khe nhỏ của đề thi đại học. Sáng tạo mà làm gì, khi chỉ cần có một chút góc cạnh nào đó chưa được luyện, được mài cho kĩ là học sinh đã có thể bị vướng lại ngoài cánh cửa trường đại học. Thế là, cả một hệ thống giáo dục từ mẫu giáo cho đến đại học đã làm cái việc giết dần óc tưởng tượng ở mỗi con người. Không phải ngẫu nhiên mà phần lớn thiếu niên thích hoạt họa của Walt Disney hơn hoạt



như từ mẫu giáo, cách dạy dỗ tượng ở học sinh. Một lớp học rắp. Khi giơ tay phát biểu thì phải, tay trái đặt dưới cùi tay dung lời phát biểu, cứ lo giơ sưa đến mấy, vội vàng đến hay để nói thì cũng không. Và dĩ nhiên nội dung lời phát

họa của ta, mà vì ở đó, chú mèo bị xe lu cán qua người, biến thành tờ giấy rồi mà vẫn đứng dậy được, còn phim của ta thì ... đánh cho một gậy là gãy chân ! Phim hoạt họa thì “thật” quá, mà phim truyện về đời thường thì lại “giả” quá. Suy cho cùng, cũng đều do nghề tưởng tượng đẩy thôi.

Ai cũng biết, ở thời đại công nghệ cao này, cái khó là ý tưởng, chứ không phải là kỹ thuật thực hiện. Trong giá trị của mỗi thứ hàng hóa, phần ý tưởng sẽ ngày càng chiếm tỷ trọng lớn. Vậy nên càng thấy giật mình khi ta chưa có được một nền giáo dục khuyến khích phần sáng tạo, phần tưởng tượng trong mỗi con người. Tôi bỗng nhớ câu thơ rất hay của Nguyễn Bính: “Sòng đời thua hẳn cả thơ ngày”. Có lẽ cùng với thơ ngày, ta đã thua hẳn cả trí tưởng tượng nữa.

## SINH VIÊN KHÔNG MUỐN SÁNG TẠO? \*

### Đặng Tươi

Gần 70% trên 520 sinh viên của bốn trường ĐH ở TP.HCM: Kinh tế, Khoa học xã hội & nhân văn, DL kỹ thuật công nghệ, Sư phạm đã chọn sức khỏe là giá trị quan trọng nhất, trong số 20 giá trị cơ bản được đưa ra (theo kết quả điều tra nghiên cứu “Tìm hiểu lối sống và những yếu tố ảnh hưởng đến lối sống sinh viên TP.HCM” của Vương Quốc Hải –sinh viên trường ĐH Sư phạm TP.HCM, công trình này vừa đoạt giải khuyến khích cuộc thi sinh viên nghiên cứu khoa học Eureka của Thành Đoàn TP.HCM).

Xếp liền sau sức khỏe là học vấn, hạnh phúc gia đình, chữ tín, nghề nghiệp ổn định và sống có mục đích. Các giá trị lớn khác, trong đó có những giá trị cận kề với lý tưởng, như nhân nghĩa, tình bạn, lương thiện, thành đạt, tự do, tình yêu, phát triển tài năng nằm tốp giữa. Đáng ngạc nhiên là các giá trị sáng tạo, được cống hiến cho xã hội, hưởng tới cái đẹp và giàu có bị xếp cuối bảng, cùng với vui chơi giải trí!

Hơn ai hết, “thành phần ưu tú của thanh niên” biết rõ xã hội thông tin ngày nay đang ra giá cao cho những ý tưởng tốt và biết rõ rằng thế giới với nhịp độ thay đổi nhanh hơn, đòi hỏi con người phải có nhiều sáng tạo hơn. Bất cứ sinh viên tốt nghiệp nào cũng được nhà tuyển dụng hỏi về kỹ năng, kinh nghiệm và được thử thách khả năng thích nghi (sáng tạo) trong khi thử việc.

Yếu tố nào đã chi phối sự lựa chọn này? Trong 23 yếu tố, yếu tố chính sách xếp thứ 9; lợi ích của kinh tế thị trường đứng thứ 17; tính cạnh tranh của kinh tế thị trường đứng thứ 18.

Từ những ảnh hưởng, nhận thức và lựa chọn như trên, dẫn đến logic trong thái độ học tập: có đến 61,35% chọn cách học chưa tích cực là “chỉ nghe giảng và ghi chép một phần” và “lắng nghe và ghi chép đầy đủ”.

Nói đến sinh viên là nói đến phần tinh hoa của thanh niên. Và bởi lẽ sinh viên là nguồn nhân lực chất lượng cao nhất nên cũng chính là nói đến tương lai đất nước. Chuyện gì sẽ xảy ra khi bộ phận này không chọn giá trị đặc trưng của thời đại làm kim chỉ nam? Đất nước đang cần nhiều ý tưởng sáng tạo, nhiều ước mơ làm giàu, biết làm giàu cho mình và cho xã hội.

Công cuộc hội nhập đã trở nên thúc bách, thiếu ý tưởng và năng lực sáng tạo liệu có bắt kịp bạn bè năm châu?

---

\* Tuổi Trẻ. Thứ Ba 26 – 02 - 2002

Lời BTSK: Để bạn đọc có cái nhìn rộng hơn và có thể tự rút ra các kết luận về việc lựa chọn của các sinh viên tham dự cuộc điều tra của tác giả Vương Quốc Hải, BTSK xin giới thiệu một danh sách các kỹ năng mà các doanh nghiệp Mỹ đòi hỏi người lao động cần có trong thế kỷ 21. Danh sách này là kết quả nghiên cứu, điều tra của Hiệp hội Mỹ về huấn luyện và phát triển – một tổ chức nghề nghiệp của những người chuyên làm các công tác huấn luyện cho các công ty.

## **CÁC KỸ NĂNG CỦA TƯƠNG LAI**

- **Tư duy sáng tạo**: do công việc ngày càng trở nên linh động, các giải pháp của những người làm việc cần phải trở nên sáng tạo hơn.
- **Đặt mục đích / Động cơ** : những người làm việc cần có khả năng đặt mục đích và kiên trì theo đuổi để đạt chúng.
- **Các kỹ năng quan hệ giữa người với người**: có khả năng làm việc tương hợp với những người cung cấp, các đồng nghiệp và các khách hàng sẽ là điều cần thiết trong công việc tương lai.
- **Lãnh đạo**: những người làm việc sẽ được yêu cầu nhận càng ngày càng nhiều trách nhiệm và hướng dẫn các đồng nghiệp của họ khi cần thiết.
- **Học cách học tập**: những người làm việc sẽ cần biết cách học để thu nhận những thông tin, các kỹ năng mới và có khả năng vận dụng chúng vào công việc.
- **Lắng nghe**: các kỹ năng biết lắng nghe sẽ giúp những người làm việc hiểu những nỗi bận tâm của các đồng nghiệp, các người cung cấp và các khách hàng.
- **Thương lượng**: những người làm việc cần có khả năng xây dựng được sự thỏa thuận thông qua việc cho và nhận.
- **Giao tiếp bằng lời nói**: những người làm việc phải có khả năng đáp lại một cách rõ ràng đối với những nỗi bận tâm của các đồng nghiệp, các người cung cấp và các khách hàng.
- **Tính hiệu quả của tổ chức**: những người làm việc phải hiểu làm thế nào để đáp ứng được các mục đích công việc của công ty và làm sao cho công việc của họ đóng góp vào việc thực hiện những mục đích này.
- **Các kỹ năng phát triển cá nhân / nghề nghiệp**: những người làm việc được đánh giá cao nhất là những người hiểu rằng họ cần phải phát triển liên tục trong công việc.
- **Giải quyết vấn đề**: những tổ chức làm việc theo lối mới có nghĩa là sẽ đòi hỏi những người làm việc giải quyết các vấn đề và tìm ra các giải pháp.
- **Tự trọng**: những người giám sát nói rằng họ muốn những người làm việc là những người có lòng tự hào về bản thân và về những khả năng của mình.
- **Làm việc tập thể**: làm việc tập thể có nghĩa là những người làm việc cần phải biết cách phân công công việc một cách công bằng, có hiệu quả và làm việc cùng nhau để đạt được các mục đích của tập thể.